

Kabírnak, kora újkori India legtöbbet idézett és fordított költőjének alakja legendák ködébe vész. Az évszázadokkal később lejegyzett történetek és néhány, a szerző neve alatt elterjedt vers egyetértenek abban, hogy a Kabír alacsony kasztú takács volt a hinduk

szent városában, Benáreszben. Bár arab neve muszlim eredetet sugall, versei a hindu képvilágból táplál-

KABÍR 3

(?1398–?1518)

koznak. Halálakor állítólag mind a hinduk, mind a muzulmánok a magukénak követelték. A legendás életrajzok alapján az indiai közmegegyezés a költőt 1398 és 1518 közé datálja. Versei sokáig szájhagyományban terjedtek, és valószínűleg csak a 16. század második felében kezdték el lejegyezni őket kéziratos könyvekbe. A szóbeli és kéziratos hagyományozás oly hosszú ideig alakította a költeményeket, hogy azok eredeti formájáról vagy költőjéről nehéz bizonyosat mondani. Noha a versek utolsó sora magában foglalja a szerzősre utaló költői pecsétet, nem tudni, hogy mennyi az eredeti, és mennyi a Kabír vélt szellemiségében született utánzat. A 20. században például lejegyeztek a vasúti utazás képvilágát használó Kabír verset is. Bár napjainkig több ezer Kabírnak tulajdonított költemény jelent meg nyomtatásban, az 1570 és 1681 közé datált tíz forrás alapján elkészült kritikai kiadásban csak 593 dal és versszöveg szerepel.

A ránk maradt versek szenvedélyesen szapulják mind a hindu, mind a muzulmán képmutatást. Mindezen túl univerzális üzenetet hordoznak: az odaadással és meditációval átélt megtisztulás és istenélmény külsőségeken túli voltát és a teljesség-tapasztalás erejét hirdetik.

Mint alacsony kasztú takács Kabír írástudatlan volt, ám a versek tanúsága szerint nagyszerűen ismerte a hindi irodalmi formákat. Az alábbi fordítások betekintést nyújtanak Kabír filozófiai verseibe, dalaiba és epigrammaiba. Kutatásaim szerint a legkorábbi réteget a második legrégebbi datált kéziratos könyv, az 1582-ből származó fatéhpuri kézirat őrizte meg. Alább a kézirat mind a tizenöt vers- és dalszövegének fordítását közlöm (F1-15), majd pedig a későbbi hagyományba való betekintésül további fordításokat a szikkek szent könyvéből, az 1604-ből származó *Guru granth száh*iből, egy 1614-7-re datált kéziratos könyvből (MKV), valamint a Kabír-követők szent könyvéből, a 18. század végére datálható *Bídzsak*-gyűjteményből.¹ A párverseket egy 17. századi kéziraton alapuló szövegkiadásból, a *Bídzsak*ból, továbbá a népszerű hagyományból vettem.² Az olvasó észreveheti, hogy a fenti források néha egymástól kölcsönöznek sorokat. Mindez jól illusztrálja a versek képlekeny voltát.

A versek laza, hangsúlyos moraszámláló hindi ritmusát magyarul nem lehet követni, ezért Déri Balázssal közösen készített Mírábái-fordításunkat (*Távollét*, Argumentum, 1997) követve az eredetit megközelítő szótagszámú, rímelő félsorokban adom azt vissza.

Négysoros párversek³

Hattyú szomjazik a tóparton. Nem érti, vizet, hogyan kapjon.
Korsóval jött a vízhordólány. Kötél nélkül csak bámul a káván.

4 A varjú egyre vágjik, hogy a kútból inna. Le- s felröptét szárnya nem bírja.
Kabír mondja, végiggondoltam. A velemszületett Istenhez jutottam. F1

Mit törődsz annyit földi mivoltoddal? Végül elégsz majd, s egy leszel a porral.
Ezerféleképp tömöd a testedet. Aztán tűz emészti vagy sakált etet.
Díszes turbánt raksz most büszke főre. Egyszer majd abban vájkál a varjú csőre.
Mi az öt elemhez kapcsol, törd össze. S nem lesz tőled az isteni lét messze. F2

Ráma neve csodakő: megad minden kincset.⁴ Nagy szerencse, hogy tied lett –
nehogy elveszítsed!
Szíved lótuszába vigyázva rejtse el! Hogy el sose hagyd, kösd meg szerelmeddel!
Meg ne inogjál hamisak szavától: lelkednek szemétől mindig tartsd azt távol.
Minden erő s érték benne van a névben.⁵ Kabír mondja: a szívembe néztem. F3

Isten úján a nyílhegy furcsa; nem érted, míg tested át nem fúrta.
Se kívül, se belül nem kapom a sebet; hova dörzsöljem a gyógyfüveket?
Az egyik nő olyan, mint a másik. Melyik lesz az Úr kedvese, nem látszik.
Kabír mondja: homlokodra írva a sorsod, de nem tudod, ki lesz házas, boldog. F4

Alig van víz, nem telik edényed. Isten nélkül szomjad nem ér véget.
Magas a káva, s a kötél a kút alján. Hogyan merít vizet a vízhordólány?
Bár korsójuk nehéz, majd minden víz oda, az öt vízhordólány búsulva tér haza.
Hogyan vegyen vizet, mestere mutatja: Kabír hozzá fordul, és az Úr itatja. F5

Ember, azt hiszed, hogy örök a tested? Pedig csak árnyék, mit a déli nap festett.
Ezt megtetted, azt még meg kell tenned? Te bolond, csak a halál bizonyos benned
A világra mint vízcsepre tekints; egyik percben van, a másikban nincs.
Öt a madár, de teste csak egy van. Kabír méh a Fekete-lótuszban. F6

Ha ízére rákap, lángba lebben a lepke: a tűzben nem lát tisztán az elme.
Hányan haltak, s halnak még meg? Az ostobák észre sose térnek.
Vak elmével a délibábot imádják. Kettősségben élnek; az Egyet nem látják.
Hókuuszpókusz a tantra meg a mantra. Kabírt Ráma neve fakasztja dalra. F7

Ha valakiben nincs istenszeretet, miért nem halt meg, mikor született?
Ha egy gyermek a tudást nem szomjazza, özvegy annak miért nem volt az
anyja?

Ha a sok életben az Egyet nem lel meg, disznóként járt a földön a lélek.
Egy pillanat, és elpusztul a tested: ezért szerzi most Kabír a verset. F8

Te kígyász vagy; engem méreg járt át. Miért nem jössz már, hogy hozzad
a nektárt?

5

A földi lét kígyó: marta kezem-lábam. Gyötör a fájdalom, s a szörnyű
ittlét-álom.

A kobra a kosárban áldozatát várja. Aki egyre alszik, fogát abba vágja.
Kabír szól: ki felfogni nem akarja, kimúlt gyerek az, s hallott az anyja. F11

Hová mész most, hogy meg kell halnod? Ház, udvar, nagykapu tán van ott?
Se torony, se bokor, se fa nem lesz néked. Minek árnyékában lelsz majd mene-
déket?

Te mester vagy, én tudatlan fajta. Ritka, ki Istent értőn szolgálhatja. F12

„Otthonom nem otthon; nem találom helyem.” Ily módon dőlt romba otthon
töméntelen.

Ha ki házát hagyva az erdőbe vonult, neki háza s erdő idegen, nyomorult.
Testedet legyűri öregség és halál. Ott végy inkább lakást, hol kín rád nem talál.
Kabír, a szolgálta oltalmadat veszi. Ó isteni Öröm, otthont adsz te neki. F14

A szövést-fonást Kabír abbahagyta; testére Isten nevét írta.

Amíg az ember fűzi a fonalat, szeretete szála megszakad.

Mellette sír az anyja: „E gyermek, Istenem, most miből él meg?”

Kabír mondja, „Ó anyám, ide hallgass: táplálónk maga a Hatalmas.” MKV27

Dalok

Pokolba az olyan étellel, melyben Rámát nem szeretni!
6 Ó Gópála! Hamis vágycakat táplálsz, és imádsz számtalan istent.
Csak az egy Rámát nem, kit a nagy Siva is tisztel.
Ó Gópála! A lélek-méh mézet gyűjtöget, mit a méhészmajd elrabol
Az elvakult Rámára nem gondol. Azt hajtja csak, mit bemagol.
Ó Gópála! Kabír szól: az elme ingatag, de gyűrd le lelked kínját.
Földi dolgok mindig lesznek, de újfent nem leled Krisnát. F9

Hol járt az eszem, hogy Istent elfeledtem? Most, jaj, mihez kezdjek?
Az ágyamon fekszem, s látom nincs mellettem. E kint, mondd, ki értse meg?
Anyósom gyötör, apósom meg szeret. Sógorom neve maga a rettenet.
Sógornőm, s társai orrukát fennhordják. Férfjem öccse után epedek.
Apa és fia folyton torzsalkodnak. E délibáb-világban mindenki mást keres.
Ha bátyám házába visszatérek, kedvesemnek leszek kedves.
Ez a világ az öt elem csatája. Te harcban fecserled el élted.
Kabír mondja, ide hallgassatok! Ráma nevét mondva minden az enyém lett. F10

Mit tegyek? Hogy szeljem át e lét nagy óceánját?
Segíts Vitthala! Jaj Visnu! Fogd szolgálódnak pártját!
Házad feladod, s vadonba vonulnál? Erdő magvait ennéd?
Rossz hajlamod nem hagyott el: bűnös, tompa az elméd.⁶
Fiatalságod leélted, jót semmit sem tettél.
Az élet drága agyagedény. Nézd meg, mivé lettél!⁷
Volt élteid vágya s hajlama bizony törhetetlen:
Nem győződ távol tartani, rádtapad ismételten.
Kabír mondja, mindent átjárász, ó démonokat rontó.
Nagylelkű úr nincsen más. Koldus? – Hozzám nincs hasonló. F15

Ha az ember meghal, már semmire se való. Ha állat pusztul el, tíz munkára jó.
Sorsom útjait honnan tudhatnám? Honnan tudhatnám, ó testvérem? (refrén)
A csont mint a tűzifa lángokat etet, a haj lánggra gyúl, mint egy szénaköteg.
Kabír mondja, az ember fel csak akkor ébred, ha a Halál botját érinti a fejéhez.
(*Guru granth száhí, Gónd rága 2*)

Hát senki sem éri fel?

Ha Kabír a szent városban hal meg, Istenre úgy ki figyel? (refrén)

7

Ha szeretjük, Ő tudja azt; befogad, s mi a csoda abban?

Mint ahogy víz a vízbe ömlik, a takács vele egybecsobban.

Kabír mondja: megismertem Istent; senki meg ne tévelyedjen.

Amilyen Benáresz, oly' a kies Maghar: csak az Úr legyen a szívedben. MKV486

Tévelygésed hogy múljon így el? Mullá, az isteni törvényre figyelj! (refrén)

Isten adja, s veszi el az életet. Te mit ölsz? – csak testet.

Mi maga a fény, az örök hangba olvad; számít, vérét hogyan vetted?

Ugyan mért hazug a Véda, a szent könyv? Az hazudik, ki nem gondolja át.

Ha te egyszer mindent egynek véltél, miért hozol másra halált?

Tyúkot vágsz le, kecskét vágsz le; "Így a törvény" mind ismétled.

Minden élet kedves az úrnak; halálon majd mi véd meg?

Szíved nem tiszta, és Istent meg nem láttad; fogalmad sincs, hol keresd a nyomát.

Kabír mondja, a mennyet eljátszottad; mást nem ismersz, csak a lélek poklát.

MKV78

Vezeklő, mesteremnek azt a jógit vélem, aki e talányt megoldja nékem. (refrén)

Áll egy hatalmas fa gyökér nélkül. Gyümölcse van, nincs virágja.

Sehol semmi ága, levél sincs rajta; arca a nyolc mennyet járja.

Énekel, bár nincsen nyelve; az énekes nem bír testtel,

Táncol, tapsol kéz s láb nélkül, rámutat az igaz mester. (*Bídszak* 24)

Hova mész így egyedül, barátom? Kelj fel, ne gyötrődj otthonon-házon!

A testet most tejjel-vajjal etetik. Egyszer majd a városon kívülre vették.

Díszes turbánt raksz most büszke főre. Egyszer majd abban vájkál a varjú csőre.

A csont, mint a tűzifa lángokat etet; a haj lánggra gyúl, mint egy szénaköteg.

E délibábnak örömet nem sikerült lelned. A pusztulás, mint macska futkos benned.

Kabír mondja, fel még most sem ébredsz? A halál botja közel a fejedhez. (*Bídszak* 99)

Kétsorosok⁸

8

„Te, te” mondogattam, s Te lettem. Bennem én már nem élek.
Feladtam az ócska forgatagot: csak te vagy ott, hova nézek.

Nem ízeltte meg, milyen a szerelem, mily csodás a szépsége;
Ahogyan jött, úgy ment el ő. Üres háznak volt a vendége.

Elesett, miután elindult, hogy meglásson téged.
Mit ér, ha akkor jelensz meg neki, mikor nincs már benne élet?

Hogyha sírok, elfogy erőm, ha nevetek, Isten mérges;
Magamban emésztődöm én, mint fa, mely belül, férges.

Hogy apját meglátta a gyerek, szaladt hozzá sietve;
„Mohó-vágy”-édességet kapott, s igaz magát elfeledte.

Izzó harag támad belül, a cukrot földhöz csapja;
Sirva-ríva megy vissza most, hogy átölelje apja.

Tűz támadt a vízbe’ – Kabír – s bennégett az iszapja;
A véleményét mondja mind, ki észak és dél papja.

Meggyulladt előbb a víz, s a tűz lángra kapott tőle;
Csak tisztán a folyó maradt, eltűntek a halak belőle.

Meggyulladt az egész tenger, szénné lett a vizek árja,
Kabír látta és felébredt; felkúszott a hal a fára.

A végtelen fénye csodálatos, mint kelő nap sugára;
Férjével ébredt a nő, úgy nézett a csodára.

Láttam test nélküli csodát és urat, mint szolgál;
Nap, s Hold nélkül ragyog a fény, s a szolgának nincs dolga.

Meghatározható-e, milyen a világlélek ragyogása?
Nem lehet kimondani a fényt: látása bizonyítása.

Felrepült az égre a madár, de idegenben maradt teste;
Majd csőr nélkül ivott vizet, s e vidéket elfeledte.

Kabír itta Hari nedűjét, soha többé már nem fárad;
Már végleg megállt a korong, s az edény készen szárad.

Kabír: a tengeri kagylónak száraz a vizeknek árja;
Szomjúhozva kiáltozik, s az eső cseppjét várja.

9

Az odaadásnak kapuja szűk: mustármag-tizednyi;
Ha a lélek őrült elefánt, hogy tud rajt' bemenni?

Vásár-létben öröm-svihák, s vele Délibáb-szajha;
Kapaszkodj Ráma lábába, hogy élted el ne csalja!
Hova nem jut sem éj se fény, sem hullámozó álom,
Hol nincs füst és nincsen árny, a helyem én ott találok.

Kabír mondja: miért aggódsz? Mire jó, hogy gondod van?
Még azzal is törődik Hari, ami nincs a tudatodban.

Ez a világ olyan, mint a tehén, kinek elpusztult a borja;
Mi történik, fogalma sincs; a borjú bőrét nyalja.

Hasárol jön a pézsma illata, de erdőt jár az őz érte;
Az emberben Isten van így, a világ nem veszi észre.

Az Úrhoz jutsz, ha fejed kopasz? Legyen hát kopasz minden!⁹
Ha a birkát jól megnyírják, közelebb hozzá Isten?

Mecsetet rakott a muzulmán, követ kőre tett le.
Onnét müezzin ordít ki: Isten süket lett-e?

(Fordította: Bangha Imre)

¹ A Fatehpur szövegeket a kézirat facsimile-kiadásából (Gopal Narayan Bahura and Kenneth E. Bryant, *The Padas of Sūrdās* (Jaipur: Sawai Mansingh II. Museum, 1982) fordítottam, a *Guru granth sáhib* és az 1614-17-es Szandzsaj Sarmá kézirat szövegeit a korai hagyomány kritikai kiadásából (Winand M. Callewaert, Swapna Sharma, and Dieter Taillieu, *The Millennium Kabīr Vā ī: A Collection of Pads* (New Delhi: Manohar, 2000). A *Bīdzsak*-verseket pedig Shukdev Simh, ed. *Kabīr-Bijak* (Allahabad: Nilābha Prakāśana, 1972) című könyvéből.

10

² Shyamsundar Das, ed. *Kabīr-Granthāvalī* (Kāśī: Nāgarīpracāri ī Sabhā, 1928).

³ Ezúton fejezem ki köszönetemet Cseke Gábornak a versekre vonatkozó javaslataiért.

⁴ A vers Isten neve ismételtetésének (*dzsapa*) fontosságát írja le, mely a tantrikus szertartásoknál is hatásosabb. Az első félsor idegen nyelven visszaadhatatlan játék a *csintāmvanī* szóval. Ennek elsődleges jelentése az istenek-birtokolta, vágyakat beteljesítő kő (szanszkrit *csintāmani*). Az óhindi azonban értelmezheti a szót a „gondolat, meditáció” jelentésű *csintāvan*-ként is: „Ráma [legyen] meditációd!”

⁵ Szó szerint: A nyolc bűverő s a kilenc kincs mind benne a névben.

⁶ A Fatehpur kézirat értelmezhetetlen *munu* olvasata helyett a többi kézirat a bradz *manu* (szkt. *manasz*) „lélek, elme” szót hozza.

⁷ A Fatehpur kézirat sora metrikailag hibás, értelmezése bizonytalan. A harmincegynehány évvel későbbi Szandzsaj Sarmá kézirat metrikailag szintén hibás sorának fordítása: *Drága gyöngy ez – eladtad (fillérnyi) kagylópénzért*. L. Strnad 2013:131.

⁸ A kétsorosok forrása *Kabīr granthāvalī (sa īk)*. szerk. Śyāmsundardās, Nāgarīpracāri ī Sabhā, Benáresz, 1994, mely elsősorban egy viszonylag korai, XVII. századi kézirat szövegén alapul. A versek a következő fejezetekből (*anga*) valók: *szumīran* 9, 18; *virah* 7, 28, 31, 32; *gġān virah* 5, 9, 10; *parcsá* 1, 2, 3, 20; *rasz* 1; *nihkarmī pativratā* 5; *man* 26; *májá* 1; *madhi* 4; *bészász* 6; *apārikh* 5; *kasztūrġjā mġig* 1.

⁹ A két manapság rendkívül népszerű utolsó vers nem található meg a Śyāmsundardās-féle *Kabīr granthāvalī*ban. Szövegük elérhető viszont az interneten (2016. okt. 4.) <http://vle.du.ac.in/mod/book/print.php?id=10848&chapterid=19327>.

